

JOSEP M. AGUIARLES / EL TEMPS

El Govern d'Andorra recuperarà aviat un conjunt de frescos romànics per valor de 4,5 milions d'euros. Van sortir del país als anys trenta i van caure a mans d'un col·leccionista jueu a qui els nazis van requisar les peces en el marc d'una operació d'espoli artístic d'àmbit continental. La política de restitució de béns patrimonials del Govern alemany permetrà ara que les peces tornin al lloc d'origen.

Els frescos tornen a casa

El Govern d'Andorra s'ha marcat com a objectiu per al 2007 fer un inventari d'art autòcton que, per diferents circumstàncies al llarg del segle XX, es troba a l'exterior, ja sigui en mans de col·leccionistes privats, en els fons d'art de fundacions diverses o bé en centres museístics públics. Un dels objectius de l'executiu és recuperar part del patrimoni que és a l'estranger, com ara el que té en dipòsit el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) ubicat a Bar-

celona. Amb tot, és probable que Andorra aconsegueixi enguany fer tornar al país un valuós conjunt de frescos romànics que van sortir del Principat el 1932 per anar a mans d'un col·leccionista jueu, a qui els nazis van requisar les peces el 1943. La política actual del Govern alemany de restituir la titularitat d'aquest patrimoni als hereus legítims ha fet possible que Andorra hagi arribat a un acord per recuperar ara les pintures murals de l'església de Santa Coloma

(Andorra la Vella), un temple de referència en el marc del romànic del país dels Pirineus.

No ha estat gens fàcil arribar a un acord d'aquestes característiques, ja que, per començar, es va haver de fer una investigació acurada sobre el periple que havien seguit les peces per arribar, posteriorment, a descobrir qui són els propietaris actuals, localitzar-los i negociar amb ells una venda preferent. Per això, encara que el Govern andorrà tingui una opció de compra sobre els béns, no dona per tancada l'operació, sobretot perquè en el mercat de l'art aquest tipus de peces són sempre molt cobejades. Les pintures murals de Santa Coloma, d'autor and-

Part de les pintures murals de l'església de Santa Coloma, a Andorra la Vella, actualment en mans del Govern alemany i que molt prompte tornaran a Andorra.

ria novaioquesa Brummer) i el *Sant Gregori* procedent de l'església de Santa Coloma, que el 1935 s'havia separat del conjunt.

El gruix que havia quedat a la França ocupada va passar a tutela dels alemanys i va ser inclòs en la coneguda operació Aktion Berta, un pla que pretenia crear a la ciutat austríaca de Linz un macromuseu amb el fons procedent de l'espòli artístic que havien practicat els nazis en tot el continent europeu. El camí que va prendre la guerra va impedir que el pla arribés a materialitzar-se i les obres es van concentrar en les zones segures (a refugi dels bombardejos aliats) habilitades a les mines de sal austríaques d'Alt Ausse i al castell de Thürintal. Amb la capitulació alemanya, l'alt comandament nord-americà va organitzar a Munic el *collecting-point*, on s'havia d'aplegar tot el botí de guerra espoliat per facilitar que retornés als legítims propietaris.

Aquesta restitució, però, no arribarà mai a Cassel i als seus hereus, i encara es complicà una mica més el 1949 amb el naixement de la República Federal Alemanya i el pas definitiu de la gestió del *collecting-point* a mans alemanyes, i l'aprovació, el 1957, d'una llei federal per la qual l'estat alemany es comprometia a satisfer una indemnització "global" i "a preu fix" als jueus espoliats. Les pintures de Santa Coloma adquiriren a partir d'aquest moment un nou estatut jurídic i quedaren en dipòsit i sota custòdia del Ministeri alemany de Finances fins que el 1969, i després d'una primera restauració, es traslladaren al museu de cultura prussiana de Berlín. Aquí passaren trenta anys als magatzems de la institució, amb una única sortida el 1980 amb motiu d'una exposició temporal al museu de Dahlem. Ja l'any 2000 els frescos van sortir de nou per sotmetre's a una restauració al taller de Hans Hangleiter, a Oztberg, d'aquí van passar directament a la Gemädegalerie de Berlín, on el 2003 van ser el centre d'una exposició sota el títol "Andorra romànica", i mesos més tard viatjaven temporalment al Principat

pirinenc, prestades per a una nova mostra.

Aquest retorn temporal va servir per posar les bases del camí per a la tornada definitiva, a través de gestions que el Govern andorrà va començar a fer amb els hereus del baró Van Cassel. A hores d'ara, les autoritats andorranes confien que l'acord es podrà materialitzar ben aviat, tot i que, en els darrers mesos, la defunció d'un dels hereus del baró ha alentit el procés de devolució. La família espera que el Govern alemany enllesteixi el procés legal de restitució per fer efectiva, posteriorment, la venda a l'estat andorrà. El ministre d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació d'Andorra, Juli Minoves, ja ha manifestat que, un cop s'hagi tancat la compra, els frescos viatjaran immediatament al Principat andorrà. Mesos enere s'havia pensat en la possibilitat de dipositar-los en algun centre exterior que en pogués garantir la seguretat, en espera que Andorra tingués un museu nacional en condicions. Finalment, aquesta opció s'ha descartat. L'executiu andorrà ja treballa en un pla museístic, però encara no ha trobat els terrenys per construir un museu propi, encara que confia que ja pugui tenir una parcel·la al 2007. En aquest futur museu nacional, les peces de Van Cassel seran el gruix central de l'exposició permanent del romànic andorrà.

En el marc d'aquesta recuperació puntual, també el 2007 Andorra vol iniciar converses amb el MNAC, museu al qual al llarg del segle XX van anar a parar un conjunt important de frescos del país, per mirar d'estudiar un possible retorn de les peces. Sense fer massa soroll, responsables del Govern no neguen la responsabilitat que va tenir el bisbat d'Urgell en la sortida d'aquests béns patrimonials. Alguns conjunts de frescos, com els de l'església de Sant Esteve d'Andorra la Vella, es van vendre per unes 10.000 pessetes (uns 60 euros). Experts en història de l'art han denunciat que, tot i que les vendes van ser legals, moralment són del tot discutibles pel fet que l'objecte de negoci es trobava en el context de l'espiritualitat dels andorranos de l'època, que van contribuir personalment a finançar les obres d'art expoliades.

Joan Antoni Guerrero Vall

nim, van ser arrencades el 1932 per un especialista italià, Arturo Cividini, per encàrrec de l'antiquari català Josep Bardolet. Un any després van anar a parar a la col·lecció del baró Jean Germain Léon van Cassel, que se les va emportar al sud de França i les variava constantment d'ubicació, d'acord amb el seguit de canvis de residència que va fer.

El 1935 les pintures van ser exposades a Ais de Provença; el 1938 es van traslladar a Villa Mara, a la residència que el baró tenia a Canes, i el 1939 es va produir un tercer viatge, aquesta vegada cap a Val-les-Bains. És en aquest moment que l'aristòcrata prepara la seva fugida als Estats Units, escapant de l'assetjament nazi, i deixa bona part de la col·lecció d'art andorrà a la França ocupada. Ara bé, un cop instal·lat als Estats Units, Cassel continua alimentant la seva passió pel romànic andorrà i el 1942 adquireix en una subhasta organitzada per la casa Parke Bernet de Nova York la *Verge entre dos sants*, procedent d'un altre santuari andorrà, Sant Cristòfol d'Anyós (pintura arrencada el 1936 i que des del 1938 s'exposava a la gale-